

25 PARELS

in Súdwest-Fryslân

Stichting Behoud Monumenten in
Súdwest-Fryslân 10 jaar!

- Een extra klok in de Gertrudis-toren van Workum
- Zelfvoorzienend wonen in een monumentale vuurtoren
- Mevrouw de Molenaar bakt Mennobrood in Witmarsum
- Trouwen onder het glazen dak van Broerekerk Bolsward

De Broerekerk is één van de 25 monumenten van onze stichting. De gevel van de afgebrande Broerekerk vormde de inspiratiebron voor de vleermuisfontein van de Belgische kunstenaar Johan Creten. De fontein is geplaatst als onderdeel van '11Fountains' in het kader van 'Leeuwarden, Culturele Hoofdstad 2018'.

EEN WOORD VOORAF

van de voorzitter

Met 25 parels in Súdwest-Fryslân geven we een kijkje in de geschiedenis van dit deel van Fryslân. Dat doen we omdat onze stichting tien jaar bestaat. We zijn ontzettend blij dat we deze rijksmonumenten vandaag de dag nog kunnen bewonderen. In dit magazine tonen we onze parels!

Na de gemeentelijke herindeling in 2010 zijn 15 rijksmonumenten in de gemeenten Bolsward, Nijefurd en Wûnseradiel ondergebracht in de daarvoor opgerichte monumentenstichting Súdwest-Fryslân. Naderhand zijn nog monumenten vanuit de toenmalige gemeenten Wymbritseradiel en Littenseradiel toegevoegd. Met dit magazine willen we u graag een beeld geven van onze tien succesvolle actieve jaren, om het huidige aantal van 25 monumenten de eer te geven die ze toekomt.

Bij de oprichting van zo'n stichting is het spannend of je de ambities kunt waarmaken. Het onderhouden en behouden van monumenten is namelijk geen sinecure. Vaak moet er iets gebeuren, vóórdat er iets gebeurt. En het is allemaal gelukt!

Mede dankzij vele positieve meedenkers, adviseurs, vakkundige aannemers, zeer betrokken fondsen en uiteraard de niet aflatende inzet van onze vrijwilligers en mijn medebestuurders. Ook onze technisch

adviseur Harm Haitsma is met zijn enthousiasme en niet aflatende creatieve instelling een belangrijke pijler geweest de afgelopen tien jaren. Het bestuur en adviseurs zijn technische en financiële uitdagingen geen moment uit de weg gegaan en dat heeft tot succes geleid.

Alle betrokkenen dragen onze stichting op een voortreffelijke wijze. Deze betrokkenheid maakt het mogelijk dat we het cultureel monumentaal erfgoed van onze unieke gemeente

Súdwest-Fryslân kunnen blijven bewonderen. Ik ben dankbaar dat ik in dit monumentaal kloppend hart van deze provincie tien jaar lang voorzitter heb mogen zijn van deze bijzondere en belangrijke stichting en geef in 2021 de voorzittershamer graag over aan voormalig burgemeester van Harlingen: Roel Sluiter.

Hans Boekhoven

Het bestuur van de stichting bestaat vanaf de wieg tot 2021 uit:

• De heer J.W. Boekhoven	voorzitter (tot 2021)
• De heer R. Sluiter	voorzitter (vanaf 2021)
• Mevrouw W. Vroegindeweyj	vicevoorzitter
• De heer R. Boersma	secretaris
• De heer A. Hoekema	penningmeester
• Mevrouw. Y. Attema	bestuurslid
• Mevrouw. A.C. Koopmans	bestuurslid
• De heer H. van den Broek	bestuurslid
• De heer H. Smid	bestuurslid
• Mevrouw R. Elzinga-Van der Velde	notulist
• De heer H. Haitsma, Steunpunt Monumentenzorg Fryslân	technisch adviseur

COLOFON

Samenstelling

Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân,
Marleen Pennewaard (Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân)

Teksten

Ypie Attema, Hans Boekhoven, Harm Haitzma, Marleen Pennewaard, Henk Smid

Redactie

Marleen Pennewaard

Eindredactie

Ypie Attema, Marleen Pennewaard en Marieke Vinckers

Foto's

Foto's omslag, vuurtoren Workum: Jacob Koopmans (gemeente Súdwest-Fryslân)

Foto's tenzij anders vermeld: Ypie Attema en Harm Haitzma (Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân)

Vormgeving, druk en oplage

Drukkerij Van der Eems, Easterein. Oplage: 300 ex.

© Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân, september 2021
www.stichtingmonumentenswf.nl

INHOUDS OPGAVE

Een woord vooraf van de voorzitter	3
Colofon	4
Trouwen onder het glazen dak - Broerekerk Bolsward	6
De klokkenstoelen van de stichting	8
Een mo(nu)mentje tussendoor...	10
Interview met commissaris van de Koning Arno Brok	11
Open Monumentendag	11
Mevrouw de Molenaar in 'De Onderneming'	12
Onze 25 monumenten op de kaart	14
In hiele toer - De torens van de stichting	16
Vrijwilliger in beeld	17
Een mo(nu)mentje tussendoor...	17
Een extra klok in de Gertrudis-toren van Workum	18
Interview met burgemeester Jannewietske de Vries	20
Vrijwilligers zijn mensen van goud	21
De windmotoren van de stichting	22
Zelfvoorzienend wonen in een monumentale vuurtoren	24
De kosten van instandhouding	26
Het verleden naar de toekomst brengen	27

TROUWEN ONDER HET GLAZEN DAK

Broerekerk Bolsward

Geschiedenis

De Broerekerk in Bolsward is een bijzonder monument. Het is één van de weinige oude gebouwen die in Fryslân als 'ruïne' bewaard zijn. De kerk werd in de 13de eeuw gebouwd als kloosterkerk van de Minderbroeders. Het klooster werd in 1580 verlaten en afgebroken, de driebeukige kerk zonder toren bleef staan. Helemaal verwoestte een brand op 8 mei 1980 een groot deel van de kerk. In 1986 is gekozen om de kerk als ruïne weer open te stellen. Het doel was om meer gebruik te kunnen maken van dit oudste rijksmonument van Bolsward.

Een sterk staaltje werk

Architect Jelle de Jong uit Lemmer wist de moeilijkheden voor het hergebruik op te lossen door de restanten van het gebouw te overkappen met glas. Onder deze bijzondere overkapping van staal met gebogen glazen panelen kan de kerk weer een maatschappelijke functie vervullen, terwijl het monumentale karakter behouden blijft. De nieuwe overkapping bezorgde de stichting in het begin nu en dan wel zorgen. Een paar glazen platen bleken vrij snel na de plaatsing gebroken. Dit viel gelukkig onder de garantie van de leverancier. De laatste tijd gaat het goed met het glazen dak.

Bij het gebruik van deze 'ruïne-kerk' in het hartje van de stad Bolsward, vindt het stichtingsbestuur het belangrijk om geluidsoverlast voor omwonenden zo klein mogelijk te maken. Daarom is de kerk in 2019 'geluidsarm' gemaakt. De plekken waar geluid doorheen 'lekte', zijn dichtgemaakt. Daardoor is bij de naastgelegen woningen het geluid dat in de kerk gemaakt wordt, nauwelijks meer te horen. Voor de ramen is geluidwerend glas geplaatst en de opening tussen en muur en dakgoot is dichtgemetseld.

Foto: Alexander Sporre

Kleurrijk glas-in-lood

Dankzij een prachtig initiatief van de Stichting Bolswards Historie is de Broerekerk verrijkt met een kleurrijk glas-in-loodraam in het koor. Dat is het deel van de kerk waar vroeger het altaar stond.

De onderdelen van het kunstwerk zijn in het bestaande zandstenen stramien van het ruim 8 meter hoge raam aangebracht. Het ontwerp voor de invulling van het raam is van Bolswarder kunstenaar Daniël Nauta.

Verhuur en foto's

De insteek voor het gebruik van de Broerekerk is in eerste instantie als stiltecentrum. Dit bijzondere gebouw kan ook worden gehuurd. Het moet wel gaan om activiteiten die passen bij het gebouw, als voormalige kerk.

Er wordt veel gebruik gemaakt van de Broerekerk voor trouwerijen. Ook voor fairs, tentoonstellingen, presentaties en concerten is het een sfeervolle locatie.

De stichting krijgt regelmatig vragen over het maken van foto's in de Broerekerk. Het bestuur vindt het belangrijk dat er in principe voor het maken van foto's vrije toegang is. De stichting stelt een vrijwillige bijdrage

op prijs, voor het onderhoud aan dit mooie, maar dure gebouw. Wie zeker wil zijn dat er tijdens een fotoshoot geen andere bezoekers door het beeld lopen, kan de kerk voor een dagdeel of een dag afhuren.

Wanneer de Broerekerk niet verhuurd is, staat deze open voor iedereen. Het toegangshek wordt 's ochtends geopend en 's avonds gesloten door een vrijwilliger van de stichting.

Bekijk de gegevens over verhuur van de Broerekerk, de verhuurde dagen en de mogelijkheden voor fotoshoots op de website van onze stichting: www.stichtingmonumentenswf.nl bij Verhuur Broerekerk.

Klokkendoel & Begraafplaats Smallebrugge

De klokkendoel die in het buurtschap Smallebrugge staat, vlakbij Woudsend, is er een met zadeldak en éé klok. Deze is in 1963 voor het grootste deel vernieuwd. Op het kerkhof liggen en staan nog diverse grafzerken en er is het familiegraf van de Buma's. In 2005 kregen kerkhof, klokkendoel en klok én het familiegraf Buma een flinke opknappbeurt. Het kerkhof is op open monumentendag te bezoeken door belangstellenden en toeristen. Het is namelijk alleen bereikbaar over het erf van de bureu. Op het kerkhof wordt al vele decennia niet meer begraven.

Klokkendoel & Begraafplaats Ypecolsga

De Sint Odulphuskerk die in dit streekdorp stond, is in het midden van de 18e eeuw afgebroken. Er kwam na verloop van tijd een klokkendoel voor in de plaats. Dit is een houten klokkendoel met langwerpige helmdak en twee klokken. De begraafplaats is eigendom van de gemeente Súdwest-Fryslân. Veel mensen vinden hier nog hun laatste rustplaats.

DE KLOKKENDOELN VAN DE STICHTING

Klokkendoelen zijn meestal door armoede ontstaan, daarom worden ze ook wel 'de klokkentorens der armen' genoemd. In kleine gemeenschappen was er te weinig geld voor de kostbare bouw van een toren (en kerk). Om de doden toch op passende wijze te kunnen begraven, met klokgelei, werd op het kerkhof een klokkendoel geplaatst. Een andere reden voor de bouw van een klokkendoel was ook wel, dat de ondergrond te drassig was om het zware gewicht van een stenen toren te dragen.

In Fryslân staan bijna 60 klokkendoelen en 'klokhuizen'. Deze laatste zijn omtimmerd, met in de wanden galmgaten. In de rest van Nederland zijn er in totaal nog maar een stuk of 30 klokkendoelen en klokhuizen te vinden. Onze stichting heeft vier klokkendoelen in Súdwest-Fryslân in eigendom. Alle klokkendoelen zijn verschillend van vorm. Per streek komen bepaalde kenmerken veel voor. Klokkendoelen worden nu meestal nog gebruikt bij begravingen, dodenherdenking en de jaarwisseling.

Klokkendoel & Begraafplaats Indijk

Net als in Smallebrugge stond ooit in de buurtschap Indijk een aan St. Nicolaas gewijde kerk. Rond 1720 was daarvan slechts de ruïne met klokkendoel over. De klokkendoel is vaker vervangen, de laatste keer in 1978. Toen werd de huidige stoel aangekocht: een klokkendoel met helmdak en éé klok. Deze was afkomstig van een Bouwvakbeurs te Zuidlaren. De 13de-eeuwse klok werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door de bezetter geroofd, maar is gelukkig teruggevonden. Het kerkhofje ligt een stukje het land in en is met bomen omzoomd. Er zijn nog maar acht hardstenen grafzerken te vinden, vier liggende en vier staande. Dit kerkhof is gesloten, er komen geen nieuwe graven bij.

Klokkendoel & Begraafplaats Skarl

Een houten klokkendoel, prachtig gelegen op een verhoogd, rond kerkhof (natuurlijke terp). Dit is een uitvoering met een metalen helmdak en éé klok. Naast de klokkendoel, die in deze vorm uit 1898 dateert, liggen nog twee zwerfkeien die vroeger dienst hebben gedaan als fundering van de klokkendoel. De begraafplaats is eigendom van de gemeente Súdwest-Fryslân. Zo nu en dan wordt hier nog begraven.

EEN MO(NU)M ENTJE TUSSENDOOR...

Monumenten in soorten en maten

De monumenten van onze stichting zijn allemaal rijksmonumenten. Daarmee staan ze in het landelijke monumentenregister. Bescherming van deze landelijke toppers is geregeld via vergunningen voor wijzigingen en er is ondersteuning voor het onderhoud via een rijkssubsidie. Het beheren van rijksmonumenten heeft dus voorwaarden én voordelen. De rijkssubsidies dekken helaas niet alle kosten die wij als eigenaar moeten maken voor het behoud van onze monumenten.

Alle rijksmonumenten van Nederland zijn te vinden op de website: monumentenregister.cultureelerfgoed.nl. Ook een gemeente kan monumenten aanwijzen. Deze gebouwen zijn voor

de gemeente van historisch belang. Súdwest-Fryslân heeft een lijst met gemeentelijke monumenten en een bijbehorende subsidieregeling voor onderhoud. Súdwest-Fryslân maakt zich op deze manier extra sterk voor haar cultuurhistorische erfgoed. Onze stichting bezit geen gemeentelijke monumenten.

Kerk-metamorfose

De Victoriuserkerk van Pingjum stamt uit de 15e eeuw. Daarvoor heeft er op dezelfde plek ook een kerkje gestaan. De kerk die we nu kennen, heeft een heel ander uiterlijk gehad volgens de overlevering. Het verschil is niet moeilijk te vinden: van een scherpe spits, te zien op een tekening van Jacob Stellingwerf uit de 18e eeuw, naar het zadeldak dat

de toren sinds het begin van de 19e eeuw heeft. Kerken maakten in de eeuwen van hun bestaan vaker metamorfoses mee. Soms werd er iets aan het gebouw veranderd vanwege brand of andere schade en ook vaak omdat de kerk te klein werd. Maar het kan ook zijn dat er een nieuwe 'mode' ontstond in de architectuur of een nieuwe fase in de religieuze viering. Dan kon een kerkbestuur kiezen voor een andere indeling of een andere afwerking. Ook in onze tijd zijn er transformaties gaande. Denk aan toevoeging voor multifunctioneel gebruik (toilet en een keukentje) of een totaal nieuwe functie, van kerk naar woonhuis of restaurant.

HJIR KINNE WY GRUTSK OP WÊZE AS PROVINSJE

In het provinciehuis in Leeuwarden zijn monumentenstichtingen zeker niet onbekend. Commissaris van de Koning Arno Brok: "It is tige ferstannich dat der stiftings oprjochte binne as fehikel

om kennis te bondeljen en subsydzjes te krijen ta behâld fan ús kultuerhistoarysk erfgoed."

Erfgoed beleven en gebruiken

Brok koestert de enorme rijkdom aan monumenten en architectuur in Fryslân, net als de veelzijdige Friese cultuur. "De boukeunst en kultuerhistoaryje leare ús oer de skiednis fan ús provinsje.

bestaan van de zaal een jaar lang beschikbaar gesteld aan de inwoners van Fryslân om een sfeervolle vergadering, bijeenkomst of zelfs een huwelijksplechtigheid te houden.

"Monuminten brûke, dat is it moaiste. Sa tink ik oan in perfekt ynpaste wening yn in frij kommende tsjerke of in oernachting yn in tsjerke dy't sneins ek noch brûkt wurdt foar de tsjinst."

Bij de gemeente Súdwest-Fryslân past de uitspraak over rijkdom aan erfgoed goed. De kerkendichtheid is er hoog en de variëteit aan monumenten groot. "De gemeente kin alinnich mar tefreden wêze mei dizze monuminte-stifting", volgens de commissaris van de Koning. Hij spreekt alle eer uit voor voorzitter Boekhoven die, samen met het verdere bestuur en adviseurs, met gedrevenheid de stichting richting heeft gegeven. Brok noemt hierbij de bijzondere projecten van de stichting, naast het normale onderhoud. "De prachtige oer-kaping fan 'e Broeretsjerke yn Boalsert bygelyks en de oansteande pleatsing fan in tredde klok yn 'e toer fan de Sint Gertrudistsjerke yn Warkum. It wurk fan dizze stifting is net allinne foar de regio, maar júst foar hiel Fryslân tige wichtich."

Foto: Provincie Fryslân

"Sa'n monuminte-organisaasje kin in protte betsjutte foar it behâld fan it Fryske erfgoed."

Boppedat binne monuminten prachtich om te sjen en te belibjen, hjoed en yn 'e takomst."

Brok vertelt over de monumentale Statenzaal van het provinciehuis. Deze wordt in het kader van het 125-jarig

OPEN MONUMENTEN DAG

In Nederland stellen veel monumenteneigenaren elk jaar in het tweede weekend van september hun deuren open voor bezoekers. De Open Monumentendag is een landelijke organisatie die werkt met lokale comités. De comités zorgen voor het programma en de gastvrijheid komt van de monumenteneigenaren.

We doen met onze molens en de Broerkerk mee met Open Monumentendag en wij onderstrepen het thema van dit jaar zeker: **Mijn monument, is jouw monument** (vrij naar Mi casa es su casa, mijn huis is jouw huis). www.monumentendag.nl. Want monumenten zijn toch een beetje van ons allemaal!

Aan de rand van het dorp Witmarsum, ligt een prachtige combinatie van een molen met molenaarshuis, een bakkerij en een bakkerswinkel. Aan de molen is in 2011 een aanbouw gemaakt die dienst doet als vergaderruimte voor ons bestuur en als leslokaal voor leerling-molenaars en hun leermeesters. Ook de bakkerswinkel maakt gebruik van de aanbouw met flexibele inrichting.

Het kan toch geen toeval zijn dat onze molen 'De Onderneming' heet en nu deel uitmaakt van een bijzondere en geslaagde onderneming van Mevrouw De Molenaar?

Een zakje meel

Christa Bruggenkamp is Mevrouw de Molenaar. Zij had jaren geleden niet durven dromen dat ze hier nu zou zitten, in het molenaarshuis, met kleine Sophie op schoot en zelfgebakken Friese 'dúmkés' op tafel. Christa: "Ik studeerde aan de Hogeschool voor kunsten in Utrecht en ging op een dag een zakje meel halen bij de korenmolen in Witmarsum. Ik werd direct gegrepen door de sfeer van de

zelfs versterking van bakker én vrijwillig molenaar Jippe Braaksma. De combinatie molenaar en bakker blijkt voor beiden goed te werken. Christa: "Ambachtelijk bakken is werken vanuit de basis, met producten die je kent, met het graan dat je maalt in de molen. Ons molenbrood en -banket wordt zeker gewaardeerd. De verkoop loopt goed en de bekendheid van de ambachtelijke molenbakkerij groeit met de dag. Tot ver over de provinciegrenzen."

MEVROUW DE MOLENAAR in 'De Onderneming'

"Het meel is de basis voor alles wat we hier doen."

molen en het molenaarswerk. Ik kwam vaker op zaterdagen kijken en besloot de molenaarsopleiding te gaan volgen." "Voor mijn afstudeerproject in Utrecht heb ik ook de molen als onderwerp gekozen. Ik schreef een plan over mijn droom om iets voor de molen en voor het dorp te betekenen door te malen en te bakken, ambachtelijk en duurzaam: brood met een verhaal."

Molenaar en bakker, een gouden combi

Het is 2015 en molenaar Lourens Sierkstra heeft nog geen opvolger. Hij leert Christa als molenaarsleerling kennen en ziet het wel zitten met die enthousiaste Christa en haar plan. Hij biedt haar en haar man Chris de molenaarswoning te koop aan. Christa gaat de versnelde bakkersopleiding volgen en het bedrijf Mevrouw de Molenaar gaat in 2018 van start. De eerste oven staat in het zijkamertje van het woonhuis. Gelukkig vindt het stel de tijd om eigenhandig de naastgelegen schuur om te toveren tot professionele bakkerij en kan Mevrouw de Molenaar uitbreiden. De zaak krijgt

Foto: Susanne Irmer

Mennobrood

Een opvallend brood op de plank bij Mevrouw de Molenaar is 'Mennobôle' (Mennobrood). In overleg met Christa heeft een akkerbouwer uit Witmarsum het oergraan Turkey Red Wheat 'teruggehaald' uit Ohio in Amerika. Daar kwamen eeuwen geleden groepen volgelingen van Menno Simons terecht, die hun eigen voedingsproducten hadden meegenomen uit Nederland. Menno Simons, de grondlegger van de Nederlandse doopsgezinde kerk, is geboren in Witmarsum. Het oergraan is niet gemakkelijk te malen, doordat het een kleine korrel heeft. De bereiding van het brood geeft ook uitdaging en door de bijzondere combinatie van eiwit- en zetmeelwaarden. Maar het is gelukt en Menno's brood is terug in Witmarsum. "Uiteindelijk hebben we een heel eigen brood met een unieke smaak en een goed verhaal".

De molen of de bakkerij bezoeken?

Kijk voor meer informatie en contactgegevens op www.mevrouwdemolenaar.nl

Foto: Marieke Kijk in de Vegte.

hebben of niet, het beste dat ze in beweging blijven. Als ze stil staan, gaat de conditie van de onderdelen hard achteruit. Daarom zijn de molenaars goud voor de molens." Het ambacht van molenaar is in 2017 door Unesco aangewezen als

"Molenaars zijn GOUD voor de molen."

immaterieel erfgoed. Immaterieel erfgoed bestaat uit tradities en ambachten die mensen niet verloren willen laten gaan en die we willen doorgeven aan volgende generaties. In Nederland zijn nog zo'n 50 beroepsmolenaars en honderden vrijwillige molenaars aan de slag. Christa hoopt met haar bedrijf het ambacht van molenaar onder de aandacht te brengen en de molen een ontmoetingsplaats te laten zijn in de omgeving. Met de bakkerij, bak-workshops en ontvangst (een 'maaldag') voor bedrijven, zit dat wel goed. Iedereen is welkom. "Het leukste is als ik mensen binnenvraag die, net als ik zes jaar geleden, niet precies weten wat er in de molen gebeurt. Ik laat ze de magie van de molen zien".

De Onderneming

Deze molen is een 'achtkante stellingmolen', een koren- en pelmolen, gebouwd in 1850. In 2014 heeft de molen een nieuwe stelling gekregen en in 2015 is de molen door onze stichting grondig gerestaureerd, onder andere zijn de kap en het wienenkruis onderhanden genomen en is er een nieuwe 'buil', voor het zeven van het meel, gemaakt. De oorspronkelijke buil was verdwenen vanwege aantasting door houtworm. Saillant detail is dat achter die buil een onderduikplek was in de Tweede Wereldoorlog.

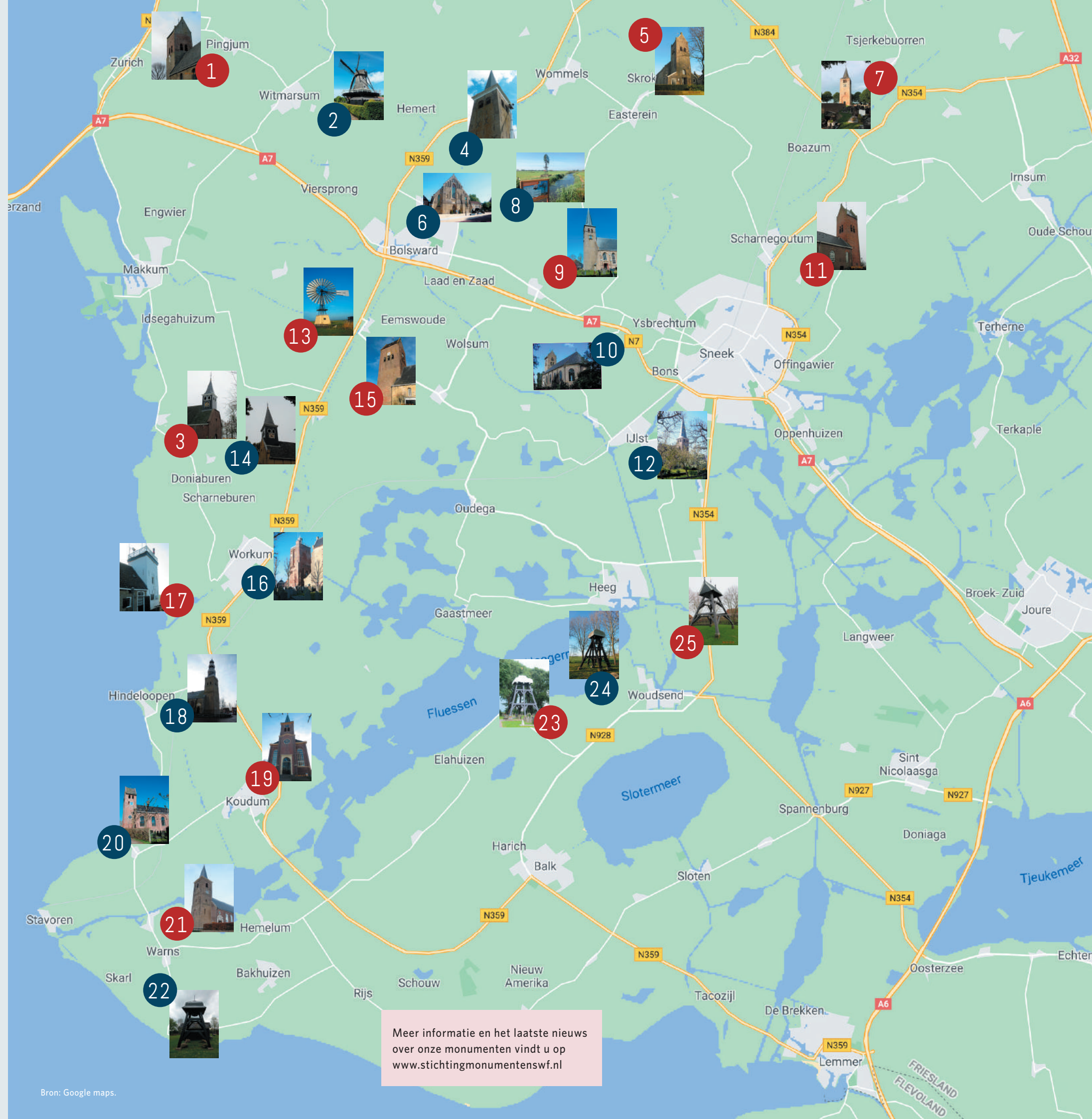

Foto's: Christa Bruggenkamp

ONZE MONUMENTEN OP DE KAART

- 1 Kerktoren Pingjum
- 2 Korenmolen 'De Onderneming' Witmarsum
- 3 Dakruiter Gaast
- 4 Kerktoren Burgwerd
- 5 Kerktoren lens
- 6 Broerekerk Bolsward
- 7 Toren Easterwierrum
- 8 Amerikaanse windmotor Hartwerd
- 9 Kerktoren Nijland
- 10 Kerktoren Folsgare
- 11 Kerktoren Gauw
- 12 Kerktoren IJlst
- 13 Amerikaanse windmotor Jousterp/Tjerkwerd
- 14 Dakruiter Ferwoude
- 15 Kerktoren Parrega
- 16 Toren Workum
- 17 Vuurtoren Workum
- 18 Westertoren Hindeloopen
- 19 Kerktoren Koudum
- 20 Kerktoren Molkwerum
- 21 Kerktoren Warns
- 22 Klokkenstoel & Begraafplaats Skarl
- 23 Klokkenstoel & Begraafplaats Ypecolsga
- 24 Klokkenstoel & Begraafplaats Indijk
- 25 Klokkenstoel & Begraafplaats Smallebrugge

TIP

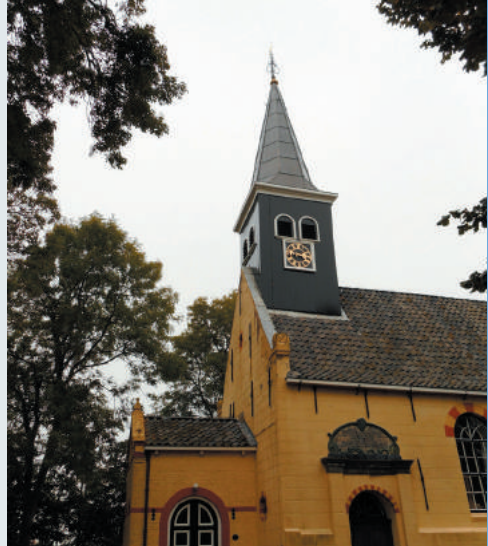
Stippel zelf een mooie route uit en wandel of fiets langs een aantal monumenten waarover u in dit magazine leest. Kijk ook eens op: www.fietsknoop.nl
 Onze torens en klokkenstoelen zijn vanaf de openbare weg te zien. De Amerikaanse windmotoren zijn dagelijks te bezichtigen. Met goed weer en voldoende wind draait de molen 'Jousterp' bij Tjerkwerd. Als de vlag uithangt is de molenaar aanwezig. De vuurtoren van Workum wordt privé bewoond. Over de Broerekerk in Bolsward en de bakkerij van Mevrouw de Molenaar in de molen van Witmarsum is in dit magazine meer te lezen op pagina 6-7 en 12-13. Daar vindt u ook de bezoek- en contactgegevens.

Meer informatie en het laatste nieuws over onze monumenten vindt u op www.stichtingmonumentenswf.nl

IN HIELE TOER

Eigenaar van 16 torens, niet de kerken...

Hoe kan het dat een stichting wel een kerktoeren bezit, maar niet de rest van de kerk? Dit is te danken aan keizer Napoleon Bonaparte en de daarvoor ingestelde wet van 1798. Als Napoleon aan de macht is, wil hij de hoge torens gebruiken als militaire uitkijkpost. Hij bepaalt dat de torens eigendom worden van de staat. Zodra hij echter

weer vertrokken is, nemen de kerkelijke gemeenten de toren weer in bezit. In de tweede helft van de twintigste eeuw wordt het onderhoud aan de kerktoeren voor steeds meer kerkelijke gemeenten een financieel blok aan het been. Vele van hen halen de Wet van Napoleon weer tevoorschijn en leggen het eigendom van hun toren

bij de burgerlijke gemeente. De meeste gemeentebesturen gaan hiermee akkoord en worden dus na ruim 150 jaar weer eigenaar van de kerktoeren. Maar ook voor de burgerlijke gemeente is het onderhoud van een kerktoeren geen gemakkelijke taak. Daarom zijn in veel Friese gemeenten monumentenstichtingen opgericht, die sindsdien eigenaar zijn van de kerktoeren. Onze stichting in Súdwest-Fryslân zorgt voor het behoud van 16 monumentale torens. Het onderhouden van deze torens gaat veelal in overleg met de eigenaar van de kerk.

Easterwierrum en Workum

Bij Easterwierrum staat een losse toren zonder kerk. De buurtschap Tsjerkebuorren, of Kerkeburen, ligt zo'n 600 meter van het huidige dorp Easterwierrum. De buurtschap bestaat uit een paar boerderijen en de toren van de in 1905 afgebroken 13de-eeuwse Nicolaaskerk. Toren en ommuurd kerkhof vallen wel op, daar in het weidse landschap.

Ook in Workum staat een losstaande toren (16e eeuw). In dit geval is er nog wel een kerk waar de toren bij hoort. Het was oorspronkelijk de bedoeling dat de toren aan de Sint-Gertrudiskerk vast gebouwd zou worden. Aan de westkant, aan de straat, is een dichtgemetselde ingang te zien met daarboven een fraai venster. Deze ingang was bedoeld als hoofdingang van het hele kerkgebouw, terwijl de benedenverdieping van de toren als portaal had moeten dienen. Wie nu van kerk naar toren wil, moet een stukje door de buitenlucht. Onze stichting heeft de kerktoeren in eigendom bij kerken in: Burgwerd, Folsgare, Gauw, Hinde-loopen, lens, IJlst, Koudum, Molkwerum, Nijland, Parrega, Pingjum, Warns, de dakruiters van Gaast en Ferwoude en dus ook de losstaande torens van Easterwierrum en Workum.

Alle monumenten van de stichting zijn te zien op de kaart in het midden van dit magazine. De meeste torens zijn onderdeel van een kerkgebouw. Er zijn ook kleine torentjes die in de nok van het kerkdak staan, zoals in Gaast en Ferwoude. Deze torens noemen we 'dakruiters'.

Foto: Monumentenwacht Fryslân.

Vrijwilliger IN BEELD

"Sjoch, hjir leit de flagge." Gosse de Jong uit IJlst laat de kist zien waarin de grote vlag van de toren van de Mauritiuskerk keurig opgeborgen ligt. Gosse, werkzaam bij de gemeente Súdwest-Fryslân als begraafplaatsbeheerder, is als vrijwilliger betrokken bij vele taken in en om de toren. Gosse is verantwoordelijk voor het hijsen van de vlag. En hij is degene die bij de wisseling van zomer- en wintertijd het uurwerk stil laat staan. Eén of elf uur stilzetten, dat is de truc. Zo blijft IJlst dus 'bij de tijd'.

Het is 2020 als Gosse deel uitmaakt van een speciaal opgerichte werkgroep die ervoor zorgt dat de klokken van de toren weer kunnen luiden. De luidmotoren moeten daarvoor vernieuwd worden. Via acties van de werkgroep ondersteunt heel IJlst dit project van harte. De werkgroep regelt een hoogwerker en neemt in de bijdrage meteen de reparatie van de wijzerplaatverlichting mee. Gosse: "En, doe't it dochs koe, hawwe wy fanút de heechwurker de wizerplaat ek mar eefkes skjinmakke".

De Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân is trots op zulke betrokken en enthousiaste vrijwilligers.

Kan de stichting nog iets betekenen?

Nou, eerst kon Gosse via een app de klokken van afstand laten luiden, maar er is iets mis. Hij meldt het toch even, vanwege de nauwkeurigheid die hij zo belangrijk vindt, vooral bij de begrafenissen die vanuit de Mauritiuskerk gehouden worden. Gosse verwacht wel dit nu snel geregeld wordt, want: "De kontakten mei de Stifting binne poerbêst."

EEN MO(NU) MENTJE TUSSEN-DOOR...

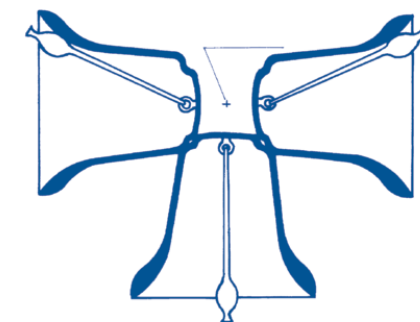
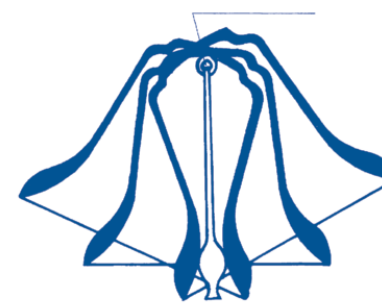
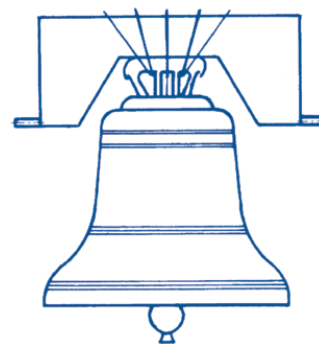
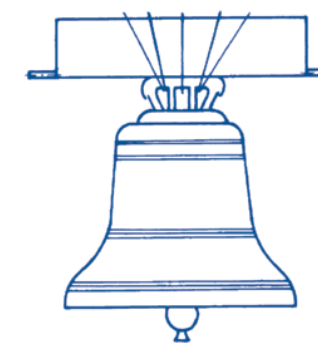
Vliegend of vallend luiden?

Klokken worden geluid door het touw dat de klokkenluider in beweging brengt. In bijna alle torens wordt het luiden tegenwoordig gedaan met een luidmotor. De klank van het luiden, hangt af van de

manier waarop de klok opgehangen is: **Met vallende klepel** De klok hangt aan een krukas. Tijdens het luiden valt de klepel op de onderrand van de klok. In het begin van de twintigste eeuw zijn heel veel rechte assen vervangen door krukassen. Het luiden met het touw gaat gemakkelijker met een krukas. **Met vliegende klepel** De klok hangt aan een rechte as. Het draaipunt van de klepel ligt onder het draaipunt van de luidas. Tijdens het luiden vliegt de klepel tegen de bovenrand van de klok aan. Qua klank is vliegend luiden het mooist. Als gelet wordt op de krachten, is vallend luiden in principe beter voor de klokkenstoel en toren. Vliegend luiden daarentegen betekent weer minder belasting (slijtage) voor de luidklok zelf.

De keuze voor de manier van luiden is maatwerk per toren en klokkenstoel.

(Bron tekeningen: Kennisbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, kennis.cultureelerfgoed.nl)

EEN EXTRA KLOK IN DE GERTRUDIS-TOREN VAN WORKUM

De vrijstaande toren van de Sint-Gertrudiskerk in Workum heeft een klokkenstoel met plaats voor drie klokken. Toch hangen er 'maar' twee klokken in de toren. Workumer Henk de Haas wilde de Gertrudis alsnog haar derde klok geven. Door zijn enthousiasme en vele gulle gevers is dit bijzondere project van start gegaan.

Op de klok is een afbeelding verwerkt van de heilige Gertrudis, het wapen van Workum en een fraaie randversiering. Rondom staat de volgende tekst: *Geartrui is myn namme. As ik de oaren folgje, jou ik de heechste klank. Hear ús oan by feest en tank. Ik bin getten foar de stêd Warkum, troch Rincker út Sinn, yn it lân fan Nassau. MMXX* De perikelen rondom corona speelden Workum, Geartrui en onze stichting ook parten. De klok kon tot nu toe nog niet naar Nederland worden gehaald. Zodra het kan, zal Geartrui op gepaste wijze op haar prachtig gerestaureerde nieuwe plek gehangen worden.

Op internet is te horen hoe de bestaande twee klokken van de Gertrudis-toren klinken: Proefluiden klokken Gertrudis te Workum 15 juli 2020 (YouTube).

Foto's: Jaap Pompstra.

De twee klokken van de Gertrudis-toren, de Trooster en De Treurer, hangen er sinds respectievelijk 1616 en 1699. Of er ooit een derde klok heeft gehangen, is niet bekend. In dit project adviseert klokkendeskundige Jaap Pompstra de stichting. Hij is te spreken over de aanvulling met een derde klok. Om er zeker van te zijn dat de klokkenstoel een extra klok zou kunnen dragen, is deze in 2018 gerestaureerd. Een derde klok zou mogelijk moeten zijn.

Het gieten van klokken gebeurt vaak op één dag. De oven wordt opgestookt en deze verhit een grote hoeveelheid klokkenbrons (een legering van koper en tin). Bij 900 graden Celsius wordt dit vloeibaar en kan het in de mallen gegoten worden. Zo'n dag is zelfs voor de medewerkers van de gieterij spannend en feestelijk. Vanuit Workum heeft een delegatie van onze stichting het gieten van de klok Geartrui mee kunnen maken.

Foto: Hans Boekhoven.

In september 2020 is de derde klok, Geartrui genaamd, gegoten bij de Firma Rincker in het Duitse Sinn. De nieuwe klok weegt 1300 kilo. Dit is de lichtste klok van de drie. In totaal krijgt de klokkenstoel zo'n 6500 kilo te verduren.

Foto: Hans Boekhoven.

De klok is uit haar lemen mal bevrijd, schoon-geborsteld en opgepoetst. Volgens klokkengieter Hanns Rincker en klokkendeskundige Jaap Pompstra is Geartrui prachtig op toon. En daar gaat het in de eerste plaats om. De luidklok wordt op toon gegoten. Deze methode is tegenwoordig niet meer altijd gebruikelijk.

Foto: Jaap Pompstra.

IN SÚDWEST-FRYSLÂN IS ZOVEEL HET BEWAREN WAARD!

Een bankje onder de klokkenstoel van Ypecolsga. Een mooiere plek is er niet om met de burgemeester van Súdwest-Fryslân, Jannewietske de Vries, te praten over wat monumenten voor haar betekenen. Over erfgoed, identiteit en eigenheid in haar gemeente. Een gesprek bij een monument had voor Jannewietske de Vries ook bij een molen mogen zijn of een boerderij of oud stadhuis. Ze heeft niet één favoriet, maar omarmt ze allemaal. "Het silhouet van Fryslân wordt voor een groot deel bepaald door monumenten, zoals de boerderijen, de molens en de kerktorens in het landschap".

Foto: Tsjoard Gietema

Het beste behoud is gebruik

Jannewietske de Vries kent de Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân al vanuit haar tijd als gedeputeerde van de provincie Fryslân. Ze heeft dan cultuur en erfgoed onder haar hoede en weet dat deze stichting zich wel redt in de monumenten- en restauratiewereld.

Nu (2021) is ze burgemeester van de gemeente die deze stichting precies als werkgebied heeft. De gemeente met 6 van de bekende Friese 11 steden en met een hoge 'dichtheid' aan kerken en andere monumenten per dorp en stad. Ze is blij met deze en vergelijkbare clubs: "Het is fantastisch dat een bestuur en alle andere vrijwilligers zorgen voor de monumenten en ze ook nog in gebruik houden, zoals de Broerekerk, torens en de molens."

"In gebruik houden of zo nodig een nieuwe bestemming zoeken, is een uitdaging voor de toekomst van monumenten. Niet alleen voor de stichting, maar ook voor andere eigenaren en de gemeente. Denk aan kerkgebouwen buiten gebruik of de vrijgekomen oude stadhuisen na de herindeling van gemeenten."

Leven mét het verleden, niet in het verleden

"Er zijn veel talenten in Fryslân die met hun manier van werken het verleden weer een toekomst geven. De Broerekerk heeft een glazen overkapping gekregen. Het is toch mooi als je een oplossing met de techniek van nu toevoegt en het monument weer een nieuw leven geeft?"

En de vleermuisfontein die ervoor gebouwd is, versterkt dit nog."

"We blijven niet hangen in het verleden, we gaan vooruit. Met nieuwe ontwikkelingen rondom het historische erfgoed dat samen met het landschap sfeer brengt in onze omgeving."

Burgemeester Jannewietske de Vries:

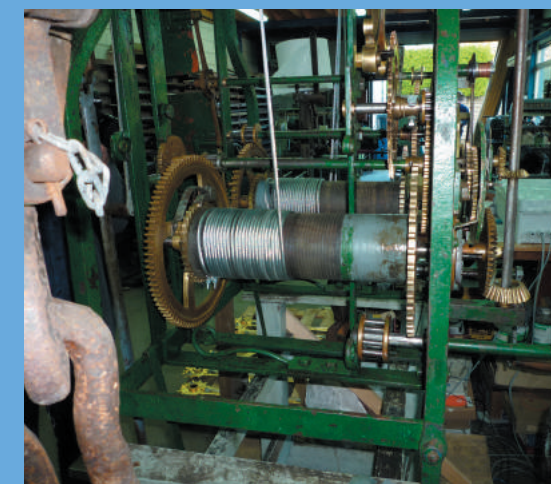
"De trije moaiste skippen fan Súdwest-Fryslân binne ús Mienskip, Lânskip en Erfskip."

VRIJWILLIGERS ZIJN MENSEN VAN GOUD

Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân kan rekenen op hulp van meer dan 25 vrijwilligers. Het vrijwillige bestuur zorgt voor de planning en de fondsenwerving van het jaarlijkse onderhoud en zo nodig grotere restauraties aan de monumenten. De andere vrijwilligers doen hand- en spandiensten en toezicht in en om de monumenten, zorgen voor openstelling van de Broerekerk en de molenaars op de molen van Witmarsum en de beheerders van de windmolens van Hartwerd en Jouterp zorgen dat de molens blijven draaien.

Voorzitter Boekhoven: "Wat een enthousiasme krijgen we toch steeds terug als we met onze jaarlijkse excursie voor de vrijwilligers met elkaar over de monumenten praten. Een mooie ploeg die zorg heeft voor ons cultureel erfgoed. Onze vrijwilligers ter plaatse zijn mensen van goud." "Ook onze technische adviseur, Harm Haitzma, die ons vanuit het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân voortreffelijk ondersteunt bij het onderhoud, restauraties en de financiële kant, zouden we niet kunnen missen."

Vrijwilligersexcursie naar Workum, met onder andere een bezoek aan de historische Scheepstimmerwerf De Hoop.

DE WINDMOTOREN VAN DE STICHTING

'Amerikanen' in het weiland

Amerikaanse windmotoren zijn windmolens met veel bladen (wieken). Eind 19e eeuw ontwikkelt Daniel Halladay in de Verenigde Staten dit type molen, vandaar de benaming 'Amerikaans'. In eerste instantie wordt de molen gebruikt voor irrigatie, in Nederland zet men hem in als poldermolen. Voordelen van de 'Amerikanen' ten opzichte van de bestaande windmolens met vier wieken zijn dat ze bij relatief weinig wind kunnen draaien en dat er minder toezicht en bediening nodig is. Wel is het nodig dat alle lagers met grote regelmaat worden voorzien van vet. Wordt dit nagelaten, dan lopen de lagers "droog" en gaat de molen verschrikkelijk piepen. Dat is voor de omgeving zeer vervelend. En voor de lagers uiteraard erg slecht.

De Amerikaanse windmotor heeft één of twee windvanen. De ene vaan kan de molen zelf met de windrichting meedraaien en de tweede zorgt voor zelfregeling naar windsterkte. Daardoor is zo'n molen in principe stormbestendig. Maar dit ging ook vaak mis. De molens werden in de loop van de 20e eeuw bijna allemaal vervangen door elektrische gemalen. Van de honderden windmotoren die Fryslân rijk was, zijn er nu nog zo'n 50 in het landschap bewaard.

Amerikaanse windmotor Hartwerd

Deze windmotor is van het merk Record en werd in 1925 gemaakt door de Gebroeders Bakker uit IJlst. De motor heeft zo'n 60 jaar dienst gedaan. Onlangs is vanuit Hartwerd de 'Oldeclooster wandelroute' samengesteld. Op een informatiepaneel bij de molen wordt aandacht besteed aan het klooster dat op deze plek gestaan heeft en aan onze Oldeclooster Windmotor.

Windmotor Hartwerd. Foto: Tsjard Gietema.

Amerikaanse windmotor Jousterp

De buurtschap Jousterp ligt zuidwestelijk van Tjerkwerd en grenst in het oosten aan de N359 (Bolsward-Workum) en de Workumertrekvaart. Deze windmotor van het type 'Energie', gebouwd in 1924, is het enig overgebleven exemplaar van dit type in Nederland. Het windrad telt 30 stalen bladen en heeft een diameter van 10 meter.

De molen maalt door middel van een bemalingskolk en voert water op uit de Trekvaart van Bolsward naar Workum (Friese boezem). Naast de molen is in 1995 een modern elektrisch aangedreven vijzelgemaal geplaatst voor bemaling van dezelfde polder. Deze windmotor doet voor Wetterskip Fryslân dienst als hulpbemaling bij extreem hoge waterstanden.

De vuurtoren bij Workum heeft een lange geschiedenis. Hij ligt aan het eind van It Soal, de waterweg die Workum verbindt met het IJsselmeer. It Soal is ontstaan na de inpoldering van het Workumer Nieuwland in 1624. Hoewel bepaalde bronnen vermelden dat er na de inpoldering van het Workumer Nieuwland al vrij snel een vuurbaak werd geplaatst, nabij het Zoolsend, is hiervoor tot op heden geen hard bewijs gevonden.

Wel is zeker dat er sinds 1708 sprake is van 'vuur' op het hoofd van de stad Workum, want op 28 juni in dit jaar vindt de aanbesteding plaats van 'een stenen toorn, hoogte, boven de croon van de dijk ses en twintig voeten en tien voet vierkant, tot een fuir ofte lantaarne voor het incomen ende aendoen van de haven deser stede bij hard weder en donkere nachten'. De schepen op de Zuiderzee kunnen sindsdien veilig aan komen varen en Workum vinden, zelfs bij slecht weer en donkere nachten. In 1792 wordt er een woning aan de toren gebouwd. Rond 1880 wordt het open vuur op de toren vervangen door een olielantaarn.

Het licht gedoofd

Met de afsluiting van de Zuiderzee verliest de vuurtoren zijn functie. Het licht wordt gedoofd in 1932. Jacob Wiersma (1875-1935) was de laatste officiële vuurtorenwachter. Langs It Soal wordt hierna een lichtenlijn van twee bakens met gaslampen geplaatst. De kustverlichting werd genationaliseerd, maar Workum bleef zijn eigen vuurtoren

onderhouden, omdat de gemeente 'het vuur- en bakengeld' nodig had voor het onderhoud van de sluis. De bakens zijn in 1984 overgenomen door de provincie. Nu zijn er elektrische lampen die op zonnecellen werken.

fondsen kon in 2016 de omvangrijke restauratie van de vuurtoren van start gaan. De vuurtoren is onder andere opnieuw gepleisterd, de fundering is aangepakt en ook de woning werd, onder deskundig wakend oog van toenmalig bewoner en architect Reid de Jong (1934 - 2020), uitvoerig gerestaureerd.

Gewoon gelukkig

De vuurtoren bij Workum wordt verhuurd aan Stichting It Tointsje Leech, die de vuurtoren sinds 1967 onderverhuurt aan Reid de Jong en Cornelia Ploeg. Zij bouwen in en om de vuurtoren een systeem op om zo zelfvoorzienend mogelijk te leven. Ze leven van het land en

In een televisie-uitzending van 'Floortje blijft thuis', met verhalen over bijzondere manieren van wonen en leven in heel Nederland, was ook een interview met de bewoners van de vuurtoren van Workum. Reid, die liefst zonder zijn achternaam aangesproken werd, zegt daarin: "Ik ben

Bij de laatste restauratie hebben de betrokken stichtingen en de aannemer een bijzondere gedenkplaat laten ontwerpen door keramist Siete Koch uit Workum. Hierop staan onder meer de beeltenis van Reid de Jong - met onafscheidelijke pijp - en de jaarlijkse activiteiten rond de historische zeilvaart waaraan de naam van Reid verbonden is. Zoals Strontrace, Beurveer, Liereliet en Visserij. Zeilvaartcollege Workum, onder voorzitterschap van de heer Boekhoven, was de overkoepelende organisatie van deze vier pijlers.

Zelfvoorzienend wonen in een monumentale vuurtoren 'EEN FUUR OP HET HOOFT VAN DE STADT WORKUM'

Toarntsje of Tointsje

Over het algemeen wordt voor deze vuurtoren de naam 'Toarntsje' gebruikt. Het Friese woord voor torentje. Andere benamingen zijn Tointsje (tonnetje), Töntsje - Tontsje en (in Hindeloopen) It Tontjen. Aanduidingen die volgens een lokale bron mogelijk verwijzen naar de vuurtoren die vroeger als bakens op de toren heeft gestaan. 'Tointsje Leech' is een begrip in zeilend maritiem Nederland.

Restauratie geslaagd

Sinds oktober 2014 is de toren in eigendom van onze stichting. In dat jaar is ook een provinciale subsidie toegezegd voor de zeer noodzakelijke restauratie. Met aanvulling van giften van meerdere

Bron van de historische gegevens over de vuurtoren: onderzoek Minte de Jong, archieven voormalige gemeente Workum.

de visserij rondom het huis. Ze houden geiten, schapen, kippen, poezen en een gans. Er is elke dag genoeg te doen; hooien, wekken, timmeren, imkeren, spinnen, werken aan de boten en onderhouden aan de natuur in de omgeving. De boomgaard bestaat uit oude rassen. De vruchten worden tot sap, wijn of jam verwerkt.

niet trots op wat ik heb, het is heel gewoon." Reid is op 13 november 2020, 86 jaar oud, in zijn vertrouwde vuurtoren overleden. De zorg voor de natuur en de omgeving, en het bewonen van de vuurtorenwoning als had de tijd stil gestaan, een 'croftersbestaan', blijft inspirerend. Het stemt tot nadenken over hoeveel we willen van over de hele wereld en wat we kunnen met wat er is in de buurt.

Detail gedenksteen in vuurtoren

"We hebben hier meer dan genoeg"

Reid de Jong en Harm Haitsma, Foto: Simon Bleeker (Leeuwarder Courant)

DE KOSTEN VAN instandhouding

De afgelopen tien jaar is er heel wat gebeurd qua onderhoud en restauratiewerk. We hebben voortgebouwd op het werk van de stichtingen, waaruit wij zijn ontstaan na de gemeentelijke herindeling in 2011. Het is elk jaar weer een uitdaging om de bekostiging van het in stand houden van de monumenten voor elkaar te krijgen.

We krijgen het met elkaar voor elkaar!

Om de jaarlijkse en onverwachte eenmalige kosten te dekken, hebben wij als stichting in elk geval inkomsten uit verhuur van de Broerekerk en de vuurtoren bij Workum en jaarlijkse vergoedingen van de Bumastichting en Wetterskip Fryslân. Van de gemeente Súdwest-Fryslân krijgen we ook een vast bedrag. Verder vragen we subsidies aan, meestal per restauratieproject. Zonder bijdragen van overheden en fondsen die ons werk een warm hart toedragen, zouden wij onze monumenten niet op deze wijze kunnen restaureren.

Ook particulieren kunnen de stichting steunen met een gift of donatie. De stichting is aangewezen als een ANBI-instelling. Wie aan de stichting wil schenken, kan dit binnen de daarvoor geldende regels aftrekken van de inkomsten- of vennootschaps- of erfbelasting. Op de achterzijde van dit magazine staat een oproep om de stichting te steunen. Alle beetjes helpen om onze monumentale parels goed te onderhouden.

We zijn onze gulle gevers zeer dankbaar, niet alleen voor de bijdragen maar ook voor de goede onderlinge relatie. De afgelopen jaren hebben wij giften en subsidies gekregen van:

BankGiro Ioterij; BPD Cultuurfonds; Dinamo Fonds; Dr. Hendrick Muller's Vaderlandsch Fonds; Familie De Haas; Gemeente Súdwest-Fryslân; Haubois Bootsma Stichting; Hendrick Nannes en Catrijn Epes Stichting; Iepen Mienskipsfûns; Juckema Sideriusfonds; Koninklijke Smilde Fonds; M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting; Meindersma-Sybenga Stichting; Omgevingsfonds Vermilion Energy; P.W. Janssen's Friesche Stichting; Plaatselijk Belang Workum; Prins Bernhard Cultuurfonds; Provinsje Fryslân; Rabobank Sneek-Zuidwest Friesland; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE); St. Bolswards Historie; St. Bouwcultuurfonds Friesland; St. De Jonge Arnoldus; St. Friese Ridderschap; St. Het Weeshuis Bolsward; St. It Drylster Kypmantsje; St. Jonkvrouwe J.E.J. Bas Backer; St. Restauratie Hulpfonds Klokkendoelen; St. Sint Anthony Gasthuis; St. Sneek 1818; St. Stadsherstel Workum; St. TBI Fundatie; St. tot Nut; TVM foundation; Van Enter-Westerman Holstijn Fonds; Van Heloma Stichting; Waddenfonds.

(De fondsen staan in alfabetische volgorde.)

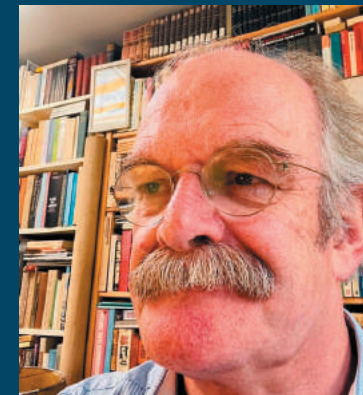
Als monumenteneigenaar heb je niet alleen te maken met de kosten voor onderhoud, maar ook verzekeringen, gespecialiseerde schoonmaak van onderdelen, Monumentenwacht-inspecties en het 'up-to-date' houden van brandblusinstallaties en bliksembeveiliging.

Onze werkzaamheden in cijfers:

- In 10 jaar al 21 grotere restauraties
- Jaarlijks aan elk monument regulier onderhoudswerk
- Tweejaarlijks een inspectieronde door de Monumentenwacht Fryslân
- Totale kosten restauraties en onderhoud in 10 jaar: € 2.550.000,-

Het verleden naar de toekomst brengen

Op deze plaats bedankt Roel Sluiter de vertrekkend voorzitter: "Wij zijn als bestuur Hans Boekhoven dankbaar voor zijn aandacht voor de monumenten en voor iedereen die bij de stichting betrokken is. De kennis van de voorzitter van het Friese erfgoed en de goede contacten in de monumentenwereld zijn zeer waardevol gebleken voor de stichting."

Nieuwe voorzitter

Roel Sluiter vindt het een eer om Hans Boekhoven op te volgen en heeft het volste vertrouwen in zijn nieuwe taak, vooral vanwege de goede samenwerking in het bestuur en met de vrijwilligers en technisch adviseur Harm Haitsma. De nieuwe voorzitter wil zich inzetten voor het behoud van de 25 monumenten van de stichting: "Dat deze bijzondere gebouwen in het mooie Súdwest-Fryslân elke dag maar goed tot hun recht mogen komen. In goede staat en waar het kan, ook in gebruik."

We zullen - ook de komende jaren - alles in het werk stellen om de monumenten die ons toevertrouwd zijn, in goede staat te houden. Zo kunnen ook onze kinderen en kleinkinderen kijken naar en leren over de geschiedenis van stad en dorp en kunnen de volgende generaties blijven genieten van de monumenten.

Wisseling van de wacht

In 2021 maakt Hans Boekhoven een decennium voorzitterschap vol. Hij vervult de taak met veel plezier, maar vindt dit ook een goed moment om de voorzittershamer door te geven. Roel Sluiter, die tot mei 2021 burgemeester van Harlingen was, volgt hem op.

"Je moet goed op de hoogte zijn van de monumenten en van de uitdagingen bij het behoud."

Wilt u onze stichting steunen?

Stichting tot behoud van monumenten in de gemeente Súdwest-Fryslân is aangewezen als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Dit betekent dat de stichting is vrijgesteld van schenkbelasting en erfbelasting. Elke bijdrage helpt bij het behoud van deze 25 monumentale parels in Súdwest-Fryslân!

Inschrijfnummer Kamer van Koophandel: 51616009

Banknummer: NL23RABO 0325 569 568

We vertellen u graag meer!

Onze contactgegevens staan op www.stichtingmonumentenswf.nl